

Podjetniška kriminaliteta in kriminalna politika

Janez Pečar*

Commodum ex iniuria
sua nemo habere.
Nihče naj nima koristi
ob svojega protipravnega dejanja.

Prizadevanja za kriminalizacijo korporacijskega nezakonitega vedenja ustvarjajo nove dileme v kriminalni politiki predvsem zato, ker se z njo uvaja poleg individualne odgovornosti tudi instrumentalna oz. skupinska - torej odgovornost "pravne osebe". Tekmovalni interesi, dobiček, korist, povzročena škoda in drugi razlogi motivirajo podjetništvo za najrazličnejše kršitve, ki so neredko odraz gospodarskega stanja v družbi, in tudi Slovenija s svojo tranzicijo - ni izjema. V težnji po gospodarski uspešnosti se pogosto pozablja na poklicno moralo, zaradi česar prihaja do krize zaupanja v poslovnost in do različnih oblik podjetniške ranljivosti, odvisno predvsem od posameznih področij delovanja. Hkrati pa podjetništvo povzroča viktimizacijo s škodo, ki ni primerljiva z nobenim konvencionalnim kriminalom. Tako je "upravljanje" s podjetniško kriminaliteto zelo zamotano in zahteva različne regulacije s pestrimi oblikami kaznovanja in izvrševanja kazenskih sankcij, čeprav sta denarno plačilo in odškodnina še najbolj učinkoviti, poleg stigme, ki zadeva nepoštena podjetja. Ker pa pomenijo znane gospodarske kriminalne tehnike le majhen del uporabljenih možnosti, nujno prihaja do predlogov ne le za uvajanje podjetniške odgovornosti, ampak - v mednarodnih krogih - tudi do želja po harmonizaciji upiranja korporacijskemu kriminalu in po enotnejšem urejanju prav določenih gospodarsko-poslovnih področij. To pa po drugi strani narekuje podjetništvu primerne obrambne strategije za varovanje pred odkritjem in procesiranjem in različne tehnike nevtralizacije. Zatiranje podjetniške kriminalitete je povsod izpostavljeno različnim vplivom. Kriminalna politika do nje je ambivalentna in prav zato - neučinkovita.

Ključne besede: podjetniška kriminaliteta, elitništvo, življenjski stil, odgovornost, morala, kazenske sankcije, kriminalna politika

UDK: 343.53 + 343.211.6

Ekonomске, socialne, ideološke, kulturne in druge spremembe ustvarjajo razmere, ki vplivajo na ljudi in njihovo vedenje ter povzročajo določeno dezorganizacijo, celo globalnih razsežnosti. Tako nastajajo različne oblike kriminala, ki se v zadnjih letih pri nas kaže tudi kot podjetniški. Že samo **lastninjenje**, brez vsega drugega, je sprožilo poseben družbeni nemir in **hlastanje po premoženju** kot temelju za podjetništvo - takšno ali drugačno - v prihodnosti. Zato se je pri nas v Sloveniji posebej pokazalo, da hitre spremembe prinašajo tudi nove oblike kriminala, v katerih je le nekaj "uniformnosti", sicer pa s svojo različnostjo povzročajo težave pri klasificiranju in še bolj odkrivanju in procesiranju pred kazenskim pravosodjem. Z njim nastajata tudi politična občutljivost in nekakšno nadzorstveno nezaupanje v **poslovni svet**, ki se čedalje hitreje ločuje od sedanje povprečnosti, ko **hiti za dobrinami in njihovim kopičenjem na škodo skupnosti** in to iz čisto zasebniške in pridobitniške motiviranosti. To pogojuje ugodne razmere ne le za podjetniško elitništvo, ampak tudi za podjetniški kriminal,

ki ga je treba dojemati kot takega posebej, poleg gospodarskega, ali pa kar v njem in z njim.

Nizka vidnost po eni in njegova nevarnost po drugi strani še posebej za družbeno ureditev, v katero prehajamo, sta verjetno narekovali potrebo po regulaciji podjetniške kriminalitete. In ne samo pri nas, tudi po svetu potekajo **prizadevanja za kriminalizacijo korporacijskega vedenja**¹, kajti če naj bo družba pod nadzorstvom, potem gospodarjenja ni mogoče pustiti brez nadzorovanja, še toliko bolj, kolikor ustvarja dobiček na škodo drugih.

Podjetniška kriminaliteta v okviru gospodarskega kriminala dobiva po svetu (že od Sutherlanda naprej) čedalje večji politični pomen in ne le nadzorstvenega. Še posebno, ker je tudi kriminalna infiltracija v komercialne strukture družbe ena najhitrejših poti za korumpiranje družbenih in političnih temeljev z vsemi neugodnimi posledicami takih scenarijev, ki se dogajajo v svobodni demokraciji.² Podjetništvo tako postaja kriminalni medij za raznovrstne pojave znotraj in zunaj njega in organizacija za kriminalno dejavnost z različnimi žrtvami.

* Janez Pečar, dipl. pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, 1000 Ljubljana, Rozmanova 2.

¹ Punch, s. 102, Tiedeman, s. 229 in drugi.

² Bosworth - Davies / Saltmarsh v Reuvid, s. 3.

Podjetniški kriminal je glavni tip kriminalitete belega ovratnika.³ Ustvarjajo ga predvsem elite. Te upravljajo podjetja oziroma firme in njihovo organizacijo uporabljajo kot temelj za kriminalnost, ki naj prinaša prednost predvsem organizaciji in le posredno (izbranim) posameznikom. To je gotovo posebnost, ki je ne gre pripisovati docela zasebnim koristiljubnim intencijam. Zato so tudi posledice različne in difuzne, kot so žrtve lahko neopredeljive, oddaljene in morebiti tudi nemotivirane za ukrepanje zoper tako kriminaliteto, ki se zato zdi manj nevarna, zamaglana in nedoločna. **Podjetniški kriminal je hkrati institucionaliziran, skupinski in organizacijski** kriminal. Ključna zanj je organizacija oziroma podjetništvo kot dejavnost, ki postaja v sodobnem svetu iz najrazličnejših razlogov čedalje bolj kriminalna. Nezakonito pridobljena korist ali neligitimni dobiček pa privlači že nekaj desetletij ne le nadzorstveno, ampak tudi družbenopolitično pozornost.

V Sloveniji smo prav v tem prehodnem obdobju prišli v položaj, ko **podjetništvo** dobiva svoj pomen tudi kot možni storilec predvidenih kaznivih dejanj, katerih storitev omogoča nedopustno korist ali ustvarjanje škode, za katero **naj bi bilo odgovorno tudi instrumentalno - to je kot "pravna oseba"**. S tem pa v naši "kriminalni politiki" nastopajo novi "subjekti", ki kot možni storilci niso le fizične, ampak tudi "pravne osebe", oziroma so to kar podjetja ali firme. Tako morda prihajamo v položaj, ki ga je omenjal že Clinard v prepiru s Sutherlandom, ko je rekel, "da korporacijski kriminal vsebuje veliko dogodkov, ki nimajo nič opraviti s kazenskim pravom in še manj s kriminalom."⁴ Če bomo regulirali podjetniško kriminaliteto s posebnim zakonom, bo treba nenehno preverjati, koliko drži ta pomislek in se prepričati o potrebnosti regulacije podjetniške kriminalitete.

1. (Podjetniško) elitništvo - kot življenjski stil

V kriminološki literaturi, ki zadeva gospodarsko kriminaliteto in v zvezi z njo zlasti kriminal belega ovratnika, je veliko pisanja o ljudeh - storilcih, ki kot "homo economicus" zlorabljajo svoj položaj, znanje, sposobnost in priložnosti pa tudi moč in ugled v poslovnem svetu za pridobivanje prav določenih prednosti, največkrat iz koristiljubnih namenov. Pri tem velja upoštevati, da je katerikoli gospodarski, še toliko bolj pa **podjetniški kriminal, odsev nekega gospodarskega stanja** v družbi, ki ustvarja tudi strukturne priložnosti, kolikor ne potreb po izigravanju ne le predpisov, ampak tudi morale in poslovnega etičnega kodeksa. Že zato je moralni hazard za pod-

jetništvo nezanimljiv napovedovalec vseh tistih pojavov, ki jim velja pozornost, zaradi možnega preokračevanja tistih ravni, ki že sodijo v podjetniški kriminal oz. odklonskost. Zato pri podjetništvu, prav tako kot pri kateremkoli drugem gospodarskem kriminalu, odkrivajo premnoge "amoralne kalkulacije"⁵, ki uporabljajo raznovrstne metode za doseganje koristi, če ne zase neposredno, pa za "firmo", ki ji služijo.

Gospodarjenje, ekonomika, poslovnost, trgovanje, bančništvo in denarništvo, vlaganje, borzništvo itd. pa so področja, na katerih je treba uspevati, se obdržati na površju, napredovati in se razvijati, premagovati tekmece itd., tja do zadovoljevanja občutka odgovornosti za druge, da obdržijo delo in zaslužek. Te okoliščine pa ustvarjajo "anomijo vplivnosti", kolikor ne "subkulturene strukturalne nemoralnosti" kot etnološkega izhodišča za kriminal spoštljivih, ki že večino tega stoletja privlačijo pozornost kriminologije in politike. Obe sta že od nekdaj najbolj v zagati prav pri storilcih gospodarskega kriminala. Kajti izmed vseh socialnih skupin in segmentov prebivalstva, s katerimi prihajata v stik zaradi odklonskosti, so ti vedno najbolj problematični. Zato označujejo njihovo kriminaliteto kot delovanje močnih, gornjega sveta, elitništva in še kako drugače. Kajti s svojim ravnanjem v poklicni dejavnosti in s svojimi osebnostnimi značilnostmi izražajo določen življenjski stil, v katerem so **tekmovalni interesi tudi kriminalni izziv**. Pri tem je seveda zelo pomembno, katera poslovnost lahko prinaša največji dobiček, zakaj itd. Neustrezno ravnanje v marsičem pomeni kršitev če že ne pravne, pa vsaj poslovne morale, ki ju še posebej označuje ponavljanje deviacij, ekstenzivnost kršitev, obhajanje norm, zaničevanje prava in nadzorstva, povezovanje z drugimi kršitelji, tveganje, impulzivnost, taktiziranje, iskanje ugodnih zvez, podkupovanje, profitniška motivacija, izkoriščanje lastne organizacije kot sredstva za doseganje ciljev, zamenjanje poklicnih standardov, nizka regulativna kultura in prenekatere posebnosti, ki omogočajo tudi tipiziranje storilcev podjetniškega kriminala, največkrat odvisno od področja delovanja.

Toda tovrstni kriminaliteti je vendarle **skupna uporaba organizacije** (podjetja, institucije, firme itd.) ne le za legitimne, ampak tudi za **kriminalne dejavnosti**. Zato je ta kriminal hkrati tudi organizacijski kriminal. Vloga "akterjev" pa je prav zaradi nezakonitega poslovnega delovanja večpomenska in sega na prenekatere področja. Zato se ne more primerjati z nobenim drugim kriminalom, toliko bolj, če gre za

³ Poveda, s. 71.

⁴ Levi, M.: Regulation Fraud ..., s. XIV.

⁵ Nelken, D.: White Collar Crime, v The Oxford Handbook of Criminology, s. 383.

institucionalni, statusni, elitniški, poslovni in pridobitniški in kolikor manj je odgovornost zanj individualizirana.

V tem kontekstu velja kriminalni življenjski stil podjetniškega kršitelja obravnavati v pomenu njegovega **lastnega dojemanja vloge možnega devianta** oz. kriminalca, kar so teoretiki kriminala belega ovratnika načeli že pred desetletji. Zato je stereotipiziranje teh storilcev zelo problematično, ker jih tudi javnost večinoma ne pojmuje kot kriminalce, ampak kvečjemu kot "kršitelje prava"⁶. Sami o sebi pa največkrat gojijo pozitivno samopodobo, kajti njihov kriminal ni konvencionalna oz. nezakonita ali amoralna dejavnost, je v korist firme, pri čemer sta zlasti korist in dobiček nezamenljiva. Nesprejemljivo ravnanje pa je pogojeno z družbeno realnostjo, ki jo je treba obvladovati zaradi doseganja prednosti, ne toliko zase, ampak za podjetje oz. za vse, s storilcem vred.

Kršiteljeva odgovornost je zato največkrat nevtralizirana, dejanje pa opravičljivo z razmerji v poslovnosti, še toliko bolj, če gre za altruistične motive in je tako ravnanje utemeljen odgovor na darvinistične razmere - zlasti v kapitalističnem svetu. Ker pri nas nastaja nov družbenopolitični in ekonomski sistem, drugačen od prejšnjega, ki prinaša nove lastnike z drugačno porazdelitvijo družbenega bogastva, se bomo **v kriminalnem svetu** čedalje bolj srečevali tudi s **kriminalnimi elitami**, nastalimi v okviru podjetništva. Že zato velja nameniti tem skupinam in posameznikom tudi v razumevanju njihovega življenjskega stila posebno pozornost, zlasti v znanostih o kriminalu in še bolj v družbeni praksi pri določanju njihove krivde in odgovornosti.

2. Odgovornost za zaupanje in moralo

Podjetniški kriminal lahko pojmuje kot široko polje škodljivega, nezaželjenega ali nesporejmljivega ravnanja, navsezadnje tudi takega, ki izhaja iz nesposobnosti, malomarnosti, pomanjkljive izobrazbe, nejasnih pravil, neodgovornosti, tehničnih pomanjkljivosti in drugih vzrokov in vplivov, zaradi česar mu ni mogoče pripisati neke naklepnosti⁷. Zato ga je tudi težje prepoznati, in to toliko bolj, čim bolj je **nejasna razmejitev med dopustnim ali nedopustnim podjetniškim vedenjem**, poštenim in nepoštenim, koristoljubniško usmerjenim ali poslovno-tekmovalnim, dobronamernim ali izkoriščevalskim itd. Te okoliščine nas spomnijo na spoznanje Bennetta, ki pravi "naredili so kriminalce iz ljudi in podjetij, ki

niso kriminalci"⁸, kar bi lahko pomenilo nekakšno izumetničenost v dojemanju kriminalnega, o čemer je dvomil že Sutherland, ko se je vprašal "Is White Collar Crime Crime?"⁹. Toda neredko se ta vprašanja obravnavajo z nekaterimi posebnimi pogledi na tovrstne storilce, ki morajo prav tako upoštevati, da bodo prijeti in preganjani, kljub relativni imunosti poslovnežev in kljub morebitni moralni solidarnosti pri kršitvah poklicnega etičnega kodeksa in splošne erozije morale. Njihovo odgovornost pa otežuje pričakovanje, po katerem "noblesse oblige" ali drugače povedano: tisti, ki so močnejši, višji, večji, pomembnejši, ki imajo večjo odgovornost za družbo - zaslužijo tudi strožje sankcije.

V kateremkoli gospodarskem sistemu pa je pri doseganju uspešnosti pomembna tudi morala. Zato je pričakovati, da bo prežeta s posameznikovo delovno etiko, tako da ne bo sebičen in ne bo posloval izključno sebi v prid. Toda v poslovnosti je vedno veliko priložnosti za kazniva dejanja, od čisto malenkostnih pa do velikih, ki se jim je pogosto težko upreti oz. opustiti možnosti za korist bodisi zase, bodisi za koga drugega ali za oba hkrati, vključno s korupcijo. To pa danes v sodobnem svetu dojemajo znatno širše od preprostega dajanja in sprejemanja podkupnine - tudi v gospodarjenju, kolikor pa gre za državno upravo ali politične institucije pa je to še toliko strožje. Zato so čedalje glasnejše zahteve po tem, da bi tudi poslovni in podjetniški kriminal obravnavali z vso resno pozornostjo in strožje ocenjevali njuno nevarnost, kot npr. nevarnost nasilniškega ali konvencionalno-premoženjsko koristoljubniškega kriminala.

"Upadanje zaupanja, poglavitni proizvod te novejšje zgodovine, je vsekakor glavni problem, s katerim se soočajo sodobne države"¹⁰. Pri nas v času "tranzicije" pa še toliko bolj, ker se srečujemo tudi z novimi podjetniki, in ko se "kot ustanovitelji in upravljalci povsod pojavljajo eni in isti ljudje, ki kontinuirano siromašijo družbeni kapital v prid zasebnika"¹¹, ko iz družbenih podjetij vodilni ljudje prenašajo poslovne funkcije v svoja zasebna podjetja, ko gre za stečaje, goljufije s ponarejanjem, goljufije z vrednostnimi papirji na račun pravne osebe, davčne utaje, za by-pass podjetja, za finančne transakcije v korist podjetij itd. Skratka, če kje, potem prav **pri nas prihaja do krize zaupanja**, ki čedalje bolj terja pravila za boljšo prakso, ustvarjanje poslovne morale in doslednejšo odgo-

⁸ Magnuson, s. 15.

⁹ Sutherland, s. 45-62.

¹⁰ Boškovič, D.: Ko upniki izgubijo zaupanje, Delo, sob. pril. 25.5.1996, s. 37.

¹¹ Guzelj: Intervju Anica Popovič, Mag 2(1996)21, s. 37.

⁴ Sutherland, s. 23.

⁷ Nelken, D.: White Collar Crime, v The Oxford Handbook of Criminology, s. 358.

vornost - predvsem pa poštenost v razvijanju podjetništva, kljub vsem procesom nastajanja kapitalizma s transformacijo družbenega, političnega in gospodarskega življenja.

Na Slovenskem, tako kot povsod v Vzhodni Evropi, živimo v razmerah, ko se spreminjajo socialnoekonomske in demografske strukture, ki pogojujejo drugačne motivacije - tudi kriminalne, in moteče delujejo na stanje tako v proizvodnji kot na tržišču. Zato je pričakovati, da bo zlasti **podjetniški kriminal naraščal še nekaj časa**, dokler stanje ne bo ustrezno utečeno in prilagojeno normalnim kapitalističnim razmeram, ki prav tako niso brez podjetniškega, niti brez gospodarskega kriminala. Gospodarskopoklicna odgovornost zato močno upada, podjetništvo se loteva širokega nezakonitega tveganja in gospodarski tokovi v marsičem negativno delujejo na vplivne skupine. Cena kriminalnosti pa ni visoka, ker jo znižuje slaba prijemljivost storilcev, zaradi česar se kriminal - splača. Moralni ideali pa se čedalje bolj razblinjajo. Z defektno zakonodajo in razbrzdanim liberalizmom pa tudi prihaja do tega, da je težko prepoznati kriminal, ker je v procesih lastninjenja marsikdaj mogoče videti prenekatero nezakonitost kot nekaj, kar je povsem normalno in legitimno, pa v resnici ni, in tudi ozadja so čestokrat drugačna od tistih, ki se kažejo navzven.

Ob ugotavljanju krivde in odgovornosti bi morali biti posebej pozorni na osebna nagnjenja ljudi v podjetništvu, na njihove samointerese in predvsem na nepoštenost¹² iz koristoljubnosti, na pridobivanje moči ter prizadevanja za vstop v podjetniško elitništvo na način, ki ni moralen, ko se zmanjšuje odgovornost zaradi pohlepa in sebičnosti, krepí pa lov za premoženjem in koristjo ter se ustvarja čedalje večja **ekonomska neenakost, ki ji naše razdružbljanje premoženja daje navidezno docela moralni okvir**. S tem se potrjuje spoznanje, da je družba, kakršno imamo, ne le antagonistična, ampak tudi podjetnišk konkurenčna ter kriminalna, in če za koga, potem je predvsem za to področje mogoče uporabiti latinski pregovor "Sceleri nunquam defuit oratio" (za vsak zločin se najde izgovor).

3. Podjetniško ustvarjanje ranljivosti - ranljivost podjetništva

Podjetniška kriminaliteta je, kot pravi Levi, "kriminaliteta zoper podjetništvo oz. poslovnost (against business)"¹³. Je torej kriminal, ki podjetništvu ni v prid, čeprav prinaša korist storilcem, ki delujejo na

tem področju. Le-ti zopet z različnimi metodami ustvarjajo "ranljivost" za obe plati: za podjetništvo in proti podjetništvu, oz. v podjetniško korist in njegovo škodo. Za obe plati delovanja je potrebno, da sta **pogojeni s strukturnimi in iz njih izhajajočimi priložnostmi**, pri čemer je "podjetje" oz. "organizacija", kot radi poudarjajo, orodje, podobno kot je za nasilniško kriminalno delovanje potrebno orožje ali nož.¹⁴ S podjetniškim kriminalom oz. z nemoralnim delovanjem ljudi v podjetništvu se ogroža temeljni koncept preudarnosti, ki je tako pomemben za ravnanje s lastnino, s premoženjem in vrednostjo, ki v poštenem svetu uživajo zaščito, ne nazadnje tudi z nepisanimi pravili in poslovnimi običaji ter navadami.

Kolikor gre za podjetniško ustvarjanje "ranljivosti", je ta gotovo **odvisna od področja delovanja**. Začne se že z opuščanjem skrbi za ljudi, zaposlenimi v katerikoli organizaciji, ki so ogroženi na delovnem mestu, v proizvodnji in transportu, bodisi zdravstveno bodisi življenjsko ali kako drugače. Industrializacija nasploh povečuje delovne nezgode ter povzroča poklicne bolezni, vključno z umrljivostjo. Podjetništvo proizvaja nekakovostne izdelke, kolikor niso celo zdravju škodljivi. V ekološkem smislu nastajajo najrazličnejše možnosti ne le onesnaževanja, ampak degradacije vode, zemlje in zraka oz. človekovega bivalnega okolja in njegovih življenjskih razmer.

Podjetništvo ustvarja s svojim delovanjem nešteto priložnosti, ki jih izrablja za svoje cilje in pri tem povzroča škodo bodisi posameznikom bodisi skupinam, kolikor ne globalno, od telesnih poškodb do invalidnosti ali celo smrti. Zaradi sodobnega podjetništva prenašajo ljudje raznovrstno "telesno, gospodarsko, politično, socialno in človeško trpljenje"¹⁵. Zaradi njega nastajajo različna **tveganja in potrebe po varovanju** pred prenekaterimi škodami, povezanimi s postopki za proizvodnjo določenih izdelkov, tja do rabe pesticidov v poljedelstvu in jedrske energije ter prevoza vnetljivih, zdravju škodljivih in drugih nevarnih snovi. Podjetništvo ustvarja žrtve in škoduje okolju. Njegovo **povzročanje viktimizacije je neprimerljivo s škodo kateregakoli drugega konvencionalnega kriminala**. Tudi uporaba sodobne tehnologije ni brez nevarnosti. Karkoli človeštvo danes počenja, se v nekem trenutku ali na dani ravni spremeni v njegovo škodo in povzročča različne stiske in bolečine, ki jih še ne zasledimo v viktimološkem obravnavanju trpljenja, kakorkoli povzročene od ljudi. To pa je seveda velika pomanjkljivost te discipline, ki zanemarja podjetništvo

¹² Wells, J.: Accountancy and White Collar Crime, v The Annals ..., s. 89.

¹³ Levi, M.: Regulation Fraud ..., s. XIX.

¹⁴ Pantell / Calavita v The Annals ..., s. 38.

¹⁵ Punch, s. 93.

kot akterja v tej viktimogenezi v toliki meri, da v njem ne vidi tistega, kar je očitno že pri preprosti "kriminalni dvojici" konvencionalne kriminalitete.

Podjetja, korporacije, organizacije in sploh "pravne osebe" ustvarjajo zato različne žrtve: "potrošnike, konkurente, delničarje, investitorje, izumitelje in uslužbence, kakor tudi državo z davčnimi goljufijami in podkupovanjem javnih uslužbencev"¹⁶. Različnost njihovih dejanj je izredno pestra, z raznovrstnimi socialnoekonomskimi posledicami in mešanico kriminalnih intencij, ki so čestokrat težko dokazljive.

Po drugi strani pa je **tudi podjetništvo močno ranljivo**. Nevarnost zanj prihaja od zunaj in od znotraj. Znotraj ga najbolj ogrožajo lastni ljudje, ki imajo v kontekstu obravnavanja kriminalnosti dvojen pomen: lahko delajo kriminal zanj ali pa ga z njim ogrožajo, ne nazadnje tudi tako, da je podjetje - žrtev kriminala v njem zaposlenih ljudi. Obravnavanje teh vprašanj je v kriminologiji ustvarilo "teorijo belega ovratnika". Pri tem pa sploh ni treba, da gre samo za kriminal belega ovratnika, ampak tudi modrega ali kakšnih drugih oblik oškodovanj znotraj "perimetra" katerekoli organizacije. Toda tak kriminal je večinoma nadzorljiv in obvladljiv odvisno od sposobnosti možne žrtve in njene lastne organizacije. In četudi je odkrit, pogosto ostaja skrit zaradi varstva ugleda pred drugimi - zlasti tekmeči.

Čisto drugačna pa je "ranljivost" pravnih oseb ali podjetij, ki jo povzročajo druge, njim podobne organizacije v okviru poslovnosti, tekmovanja, izrivanja s tržišča, kriminalnega delovanja in sploh ko gre za kriminaliteto zoper podjetništvo, storjeno od drugih podjetij. Zlasti **sedanji razvoj računalništva ter informatike, je prinesel izredne možnosti za nov gospodarski kriminal**¹⁷, v njegovem okviru pa tudi za podjetniško kriminaliteto. Zato je pričakovati, da morebitne izredne razmere za posamezne "pravne osebe" v gospodarstvu, financah in drugod, napeljujejo tudi na iskanje možnosti za izhod iz kriz na račun drugih organizacij.

Lahko bi rekli, da **ena vrsta ranljivosti napeljuje k drugi**. Ni nujno, da sta povezani s kriminalnimi nameni, le posledice so lahko problematične. Povezovanje vzrokov s posledicami pa je stvar pravosodja, ki se je pri nas pokazalo kot izredno šibko, še posebej pri ocenjevanju in procesiranju tistega podjetniškega kriminala, ki mu tranzicija daje kriminogeni okvir.

4. Kazenske in nekazenske sankcije

Gospodarsko kazensko pravo se kaže kot uporabno sredstvo za nadzorovanje podjetniške kriminalitete,

ne pa tudi za njegovo usmerjanje in obvladovanje. To tveganje mora prevzeti kdo drug zunaj državne kaznovalne represije, kajti **gospodarjenje na splošno ne prenaša omejitev in kakšnokoli omejevanje gospodarjenja rojeva deviantnost**, in to toliko bolj, kolikor regulacije ovirajo svobodo poslovnosti. Povrhu vsega pa je procesiranje podjetniškega kriminala izredno drago in zamudno, čeprav seveda ne gre opuščati tudi tovrstnega državnega poseganja v poslovnost in podjetništvo. Pri vsem tem pa danes nastajajo vprašanja: do kod s kazenskim pravom in od kod dalje s civilnimi tožbami; s kakšnimi specialnimi sankcijami nastopati zoper podjetniški kriminal; koliko ukinjati podjetja zaradi kaznivega dejanja; kako ocenjevati njihovo kriminalno delovanje v okviru kriminalne politike in nacionalne varnosti; ali omogočati organizacijsko probacijo in rehabilitacijo; kdaj podaljševati omejevalne in nadzorovalne ukrepe nad njimi; katere olajševalne okoliščine upoštevati pri njihovem kaznovanju in kako se pri tem ravnati, po moralnih vrednotah skupnosti ali kako drugače; ali uporabljati različne možnosti diskvalifikacij, pogojne ali odložene obsodbe itd.; kdaj in zakaj zaplenjati premoženje in kolikšne naj bodo denarne kazni v primerjavi s pridobljeno nezakonito koristjo ali povzročeno škodo; in ne nazadnje, kako sploh organizirati specializirano preiskovanje podjetniškega kriminala in kako zaostriti procesiranje, da bo "more criminal oriented trial way"¹⁸.

"Upravljanje" s **podjetniškim kriminalom**, če smemo za to področje sploh tako reči, zaradi njegove neprijemljivosti - **sproža nešteto dilem**, ki so zlasti za našo pravosodno prakso in ne le kriminalno politiko, **povsem nove**. Regulacija, katere sprejemanje je v teku, pa bo ustvarila še nešteto novih, ki bodo nastale predvsem zaradi začetniške nedorečenosti v okviru morebitnega "lex imperfecta". To je nujno že zaradi tega, ker v obdobju "tranzicije" sploh nimamo razčiščenih pogledov na nezakonito razdružbljanje premoženja in ne na posledice kriminalnega lastninenja, ki zaradi inertnosti kazenskega pravosodja poteka stihijsko - to je povsem neobvladljivo. Zato bi **tudi za regulacijo podjetniške kriminalitete najprej potrebovali nek koncept**, da ne rečemo politiko, z ustreznimi strategijami, taktikami in metodami. Prav zato ostajamo "goli in bosí" v boju s podjetniškim kriminalom in v marsičem je že precej zamujenega, ker bo čas opravičil kriminal, storjen v preteklosti in prekril sumljiva dejstva. Vendar moramo še pred tem postati pravna država, ki ne sme prezreti nevarnosti kriminala v podjetništvu.

Na tujem ponekod že namenjajo temu kriminalu

¹⁶ Sutherland, s. 227.

¹⁷ Ferlinc, s. 261.

¹⁸ Crime, Policing and Place, ed. Evans, D., s. 225.

večjo pozornost ne samo z morebitnimi regulacijami, ampak tudi z organizacijo praktičnega odzivanja nanj, vključno z mehanizmi za zagotavljanje nekakšne enotnosti v politiki kaznovanja in sploh formalnega reagiranja zoper korporacijski kriminal. Pri tem ugotavljajo, da je **formalno reagiranje zoper korporacijski kriminal razmeroma drago**, toda vendarle potrebno. Kazenskopravne sankcije ali ukrepi so navadno zelo različni: od povrnitve škode, denarnih kazni, vzgojnih ukrepov, notranjega prestrukturiranja, sodelovanja pri ustvarjanju notranjega prava in ekonomskih spodbud, do preiskovanja od zunaj in publicitete, ki vpliva na ugled podjetij. Zdi se, da je "korporacijsko kazensko pravo" šele na pohodu, hkrati ko opozarjajo na različne težave tako kaznovanja kot civilnega procesiranja podjetniškega kriminala, ob tem, da se sprašujejo, kje so meje njegove kriminalizacije in koliko ga omejevati z gospodarskim kazenskim in koliko s civilnim pravom. Za kaznovalno pravo sta **ključni kakovost in količina kaznovanja**, vendar obe ostajata še naprej problematični, ko začenja represija s kaznovanjem delovati na odločitve v podjetništvu, ki mora marsikdaj tudi tvegati. Zato ni malo ugovorov zoper rabo kazenskega prava in to toliko bolj, kolikor je kazenski postopek težji, dolgotrajnejši, bolj zamotan in sploh občutnejši in kolikor bolj je sojenje zapleteno s publiciteto, sodelovanjem žrtev ter kolikor težje je izvajati "probacijo", morebitno ponovno sojenje ali zaostrovati pogoje izvrševanja kazni tja do morebitnega podaljševanja "preizkušnje". Vse kaže, da sta **denarno plačilo ali odškodnina še najmanj težavna ukrepa**, medtem ko je "prenehanje podjetja" gotovo kazen, ki škoduje in prizadene predvsem zaposlene, ki zgubijo delo. Zato priporočajo tudi civilne sankcije, saj so taki postopki cenejši, krajši in manj zastrašujoči, hkrati ko so denarne kazni lahko prav tako visoke in za oškodovance sprejemljive.

Kaznovalno odzivanje na podjetniško kriminaliteto ni preprosto ne le zaradi samega procesiranja "pravnih oseb" za odgovornost vodilnih ljudi v podjetju, ampak tudi zaradi kaznovanja in izvrševanja kazenskih sankcij. Zato bo treba v naših poskusih reguliranja tovrstne problematike skrbno pretehtati še veliko vprašanj.

5. Internacionalizacija podjetniške odklonosti in odzivanja nanjo

Podjetniška kriminaliteta je nevaren in pozornosti vreden del gospodarskega kriminala in sicer predvsem tistega njegovega dela, ki je že kolikor toliko organiziran in po svojih pojavnih oblikah že sega v visoko stopnjo institucionalizacije, čeprav dosti

drugače od konvencionalnega organiziranega kriminala. V podjetniško deviantnost se tako ali drugače mora vedno vključevati več oseb. Zato je že, kolikor gre za regulacijo, s tem poudarjena njena nevarnost. Ta nevarnost pa ima različen obseg, ki ni samo regionalen ampak tudi nadnacionalen, zlasti če gre za multinacionalke. Tovrstno pojavoslovje nedvoumno narekuje transnacionalna ekonomija, mednarodni komercialni odnosi itd., tja do prometa in komunikacij. Toda **različnost nacionalnih zakonodaj**, poleg tistega, kar je v sodobnem poslovnem svetu skupnega, **povsod ustvarja posebne razmere** tudi pri nastajanju podjetniškega kriminala. Zato so spremembe v strukturi podjetniške kriminalitete hkrati tudi odraz posameznih regulacij, ki že po izhodiščih teorije družbenega interakcionizma delujejo na nastajanje deviantnosti tako v fenomenološkem kot etiološkem smislu. Zato "gospodarski kriminal postaja kriminal izbire"¹⁹. Kriminal izbire predvsem zaradi tega, ker je cilje gospodarjenja mogoče dosegati legitimno ali nelegitimno. Od položaja in ljudi v njem je odvisno, kaj jim prinaša prednosti, kako hitro, s kakšnim tveganjem, s kakšno stopnjo odgovornosti in s koliko krivde.

Pri tem pa **znane gospodarske kriminalne tehnike tvorijo le majhen del resnično uporabljenih kriminalnih metod** in večina nepoštenih dejavnosti ostaja skrita. Kajti "globalna ekonomija integrira oboje, tako zakonito kot nezakonito poslovnost in obe uporabljata vsako priložnost"²⁰. Zato nastajajo pri tem najrazličnejša partnerstva in sporazumevanja o proizvodnji, prodaji, cenah, razdelitvi tržišča in drugih vprašanjih, ki zadevajo podjetniško ustvarjalnost, mobilnost, prodornost in predvsem dobičkanost. Ne ugotavljajo zama, da se transnacionalna ekonomija pretežno oblikuje s pretokom denarja in dosti manj s trgovino dobrin in posredovanjem storitev.

V takih razmerah pa se sicer polagoma, toda čedalje intenzivneje organizira mednarodno in ne le regionalno odzivanje na podjetniško kriminaliteto in to največkrat v okvirih, ki zadevajo različen gospodarski, predvsem pa tudi organizirani kriminal. Najprej s čisto preprosto mednarodno pravno pomočjo, z bilateralnimi in multilateralnimi dogovori in sporazumi, dokler ne pride do načrtnejših prizadevanj za domače in mednarodno sistemsko zatiranje posameznih vrst kriminala (npr. preprečevanje pranja denarja) ali ureditve določenih gospodarskih in finančnih dejavnosti (npr. bančništvo) ali poudarjene skrbi za

¹⁹ Froomkin, v Reuvid: *Economic Crime*, s. XI.

²⁰ Bosworth - Davies / Saltmarsh v Reuvid ed., s. 72.

kakšno pomembno področje (npr. promet in trgovino z umetnostjo oz. narodnostno dediščino) itd.

Pri tem velja posebej poudariti prenekatera **mednarodna prizadevanja za harmonizacijo kazenskega prava**, za mednarodni razvoj kazenskega postopka, za uveljavljanje proporcionalnosti v reagiranju zoper določene vrste kaznivih dejanj, za mednarodno ocenjevanje stroškov in škode, povzročene s kriminalom, za internacionalizacijo politike na kakem kriminalnem področju (npr. goljufije, korupcije), za oblikovanje posameznih inkriminacij in morebitnih kazni, kolikor ne celo do oblikovanja kakšnih skupnih mehanizmov za upiranje med drugim tudi podjetniškemu kriminalu, čeprav gre pri tem večinoma vendarle za kriminalno podjetništvo.

Večina "osti" zoper podjetniško kriminaliteto vsebujejo poskusi zatiranja mednarodnega ali nacionalnega gospodarskega kriminala, pri katerem gre hkrati čestokrat tudi za "inter capitalist conflicts"²¹, kar ne gre zanemariti, zlasti pri ugotavljanju etiološke problematike. Kajti korporativni pluralizem pogojuje najrazličnejše pridobitniške motivacije in to plat nastajanja kriminala sta že od nekdaj poudarjala utilitarista, Cesare Beccaria (1738-1794) in Jeremy Bentham (1748-1832). In morebiti prav zaradi tega v **boju zoper gospodarski in z njim vred podjetniški kriminal ni zaslediti veliko retributivizma**, čeprav se ta boj vendarle zastruje z jemanjem dobička, zaplembami koristi, plačevanjem škode, ločevanjem poštenega od nepoštenega denarja, s pozornostjo posameznim podjetjem in prizadevanjem za njihovo "poboljševanje", z ekstradicijami, tja do mednarodnih analiz posameznih vrst gospodarskega in podjetniškega kriminala. S tem prihaja tudi do novih in specialnih sankcij in poostrelega odzivanja na podjetniški kriminal.

Ni mogoče reči, da pri tem že ustvarjajo globalne strategije, toda pomembno je že to, da nastajajo in se razvijajo posebni mehanizmi za odzivanje in procesiranje, v katerih delujejo ljudje z različnim znanjem, ki je na gospodarskem, finančnem in komercialnem področju čedalje bolj pomembno za učinkovitejšo zatiranje podjetniške kriminalitete. S tem se nikjer po svetu ne morejo pohvaliti in pri nas prav tako ne, ker smo prepočasni, neučinkoviti, slabo usklajeni in praktično neobveščeni o resničnosti na tem področju.

6. Obrambne strategije podjetništva

Podjetja, "firme" ali "pravne osebe" lahko veliko sami store zoper podjetniški kriminal. Ključni pri tem so povzročitelji. Kajti povzročitelji ali storilci podjet-

niškega kriminala so pretežno prav določene osebe, ki zaradi svojih položajev v podjetju ustvarjajo dihotočno odgovornost skupaj s podjetjem in jih že zaradi tega ni veliko, **po odkritju dejanj pa so hitro prepoznavni**. Akterji kriminala belega ovratnika in sploh gospodarske kriminalitete pa so lahko povsem drugi ljudje, ki jih je veliko več in sicer toliko več kolikor bolj pri tem upoštevamo nerestriktivna izhodišča za določanje gospodarskega kriminala in beloovratniških storilcev. Pri tem gre lahko tudi za določeno prekrivanje, v katerem pa je le majhen, ozek krog ljudi - možnih storilcev podjetniške kriminalitete, seveda marsikdaj s "pravno osebo" vred.

Obrambne strategije sodobnega podjetništva, ki deluje v okviru etičnosti svojega poklica in poslovne morale, **izhajajo pretežno od vodstev** na različnih ravneh, odvisno od strukture in hierarhizacije gospodarjenja oz. poslovnosti. Zato so lastne vsem pomembnim pozicijam, ki morajo ravnati z ustrezno odzivnostjo zlasti zoper notranje kršitve, ki so zelo različne, tako da se nanje odzivajo z različnimi oblikami nadzorstva, ki je "temeljno oz. splošno, strateško, operativno itd. tja do računovodskega"²². S tem v zvezi nujno nastajajo različne oblike samoregulacije (interfirm ter intrafirm regulation, intracorporate selfregulation), varnostnega testiranja, disciplinskih ukrepov in sploh različnih profilaktičnih dejavnosti, vključno z organizacijo notranjega odkrivanja, preiskovanja in procesiranja pojavov, dogodkov in ljudi. Toda ta plat "discipliniranja" znotraj "pravne osebe" za podjetniško kriminalnost ni toliko zanimiva, ker gre za problematiko, ki ostaja pred javnostjo skrita, če ne gre za kršitve pravic delavcev, ki se na to pritožujejo in zatekajo k drugim mehanizmom zunaj lastnega podjetja, kar se čedalje pogosteje dogaja tudi pri nas.

Večina podjetniške kriminalitete ustvarja žrtve zunaj svoje disciplinske pristojnosti in te so: država, druga podjetja in predvsem javnost oz. potrošniki. Zato največkrat sploh ne prihaja do samoinkriminiranja odgovornih ljudi, ki se vedejo kot je rekel angleški filozof lord Acton: "Power corrupt. Absolute power corrupts absolutely" (Moč kvari. Neomejena moč kvari neomejeno)²³. Odgovorni za podjetniško kriminaliteto pa želijo prikriti svoja ravnanja, ne le pred javnostjo, ampak tudi pred drugimi v podjetju, čeprav njihovo delovanje marsikdaj izhaja iz soglasja njim podobnih ali enakih ljudi ali tistih, ki imajo v podjetniški hierarhizaciji pomembno vlogo. Zato **svoja ravnanja skrivajo** za komercialnimi tajnostmi in poslovnimi interesi, opravičujejo z zakonskimi praz-

²¹ Levi, M.: *Regulating Fraud ...*, s. 105.

²² Dvoršek, A., s. 23

²³ Magnuson, s. 123.

ninami, utemeljujejo z izogibanjem nezaželjenih ali škodljivih posledic, z različnimi podjetniškimi potrebami, samovarovanjem pred ogroženostjo, se zatekajo k nedokazljivosti svojih ravnanj ali celo k ponarejanju, prenašanju ali celo uničevanju dokumentacije.

Toda podjetja, "firme" in sploh "pravne osebe" se morajo najbolj varovati pred stigmatizacijo v javnosti ali pred mehanizmi države, kamor sodijo organi odkrivanja, pregona in sojenja. Zato je prav tu izdelanih dosti strategij, pravil vedenja in ravnanja, metod in tehnik zaščite tako pred, med, kot po morebitnem prijetju in procesiranju. S tem se sodobno podjetništvo (ne glede na to, kako bi lahko katerokoli "pravno osebo" uvrstili med "intelligent corporation") pripravlja na morebitno odzivanje, če bi bilo, ali ko bo osumljeno določenega kaznivega dejanja. V ta namen različni "analitiki tveganja v sodobnem upravljanju"²⁴ in drugo osebje, kot so strokovnjaki za pravo, za odnose z javnostjo, za oglašanje itd., pripravljajo "tehnike racionalizacije" za morebitno opravičevanje podjetniške krivde in odgovornosti.

V ta namen ugotavljajo morebitna "vroča" področja, obravnavajo probleme, ki bodo preiskovani, razmišljajo o tem, kaj in kako delati, da do tega ne bi prišlo, iščejo in spoznavajo pasti, ki lahko zadenejo firmo, določajo ravnanja, če so prepričani, da ni nič zakonitega, predvidevajo in pripravljajo informacije, ki jih lahko samo pooblaščen ljudje posredujejo sredstvom javnih občil, načrtujejo obrambne strategije za kršitve, katerih so osumljeni²⁵ itd.

Kolikor se torej sodobno podjetništvo ne izogne kriminalnemu in nemoralnemu delovanju, se čedalje bolj pripravlja na posledice, ki mu utegnejo prinesiti določene težave in skrbi. Zato jih mora predvidevati, če se zaveda škode, ki jo bo ustvarilo odkritje in procesiranje tako v javnosti kot pred tekmeci in še posebej pred državo, ki mora skrbeti za varstvo nedolžnih.

V tovrstni literaturi naletimo na dosti opozoril in napotil, ki bi jim lahko rekli **obrambna taktika in metodika oviranja države pri razkrivanju podjetniškega kriminala**, ali navodila za samovarovanje podobe pred konkurenco ali pravila za ohranjevanje simpatij potrošnikov.

7. Ambivalentnost pogledov na podjetniški kriminal

V razmerah neizdelane, pomanjkljive, nedosledne, diferencirane ali sploh nikakršne kriminalne politike ugotavljajo različnost in predvsem ambivalentnost pogledov na gospodarski kriminal. Zato je **dojemanje podjetniške kriminalitete** toliko bolj **podvrženo**

različnim vplivom, zlasti, če se je nanjo treba odzivati v prehodnem obdobju kot ga prav zdaj živimo pri nas na Slovenskem, ko opazujemo procese lastninjenja in razdružbljanja premoženja in ko se "lastninsko preoblikovanje izpeljuje na način, ki omogoča nelegalno pridobivanje lastnine"²⁶. Nelegalno pridobivanje lastnine v marsičem služi razraščanju podjetniškega kriminala, ki se prav zato razpleta v najrazličnejših oblikah, mehanizmi nadzorstva pa jim niso kos ali pa delujejo prepočasi, kljub razmeroma intenzivni dejavnosti različnih organov odkrivanja. "Če ne bo bistvenih sprememb na bolje, bomo ob sedanji počasnosti tožilskih in sodnih mehanizmov na razplete čakali deset let"²⁷.

Naša dejanskost, za katero je podjetniški kriminal spričo družbenopolitičnega in gospodarskega sistema, ki se uvaja, ne le nov, ampak predvsem dokaj razširjen pojav - kaže, da so ključni nadzorstveni mehanizmi v ravnanju z njim povsem odpovedali. Toda javnost, ki sledi spremenjenim oblikam gospodarskega kriminala, vsaj kolikor to izhaja iz ugotavljanja javnega mnenja, ni **brezbrižna** do pojavov podjetniške kriminalitete in neredko se slišijo zahteve po trši politiki tako do dogodkov kot do ljudi, vpletenih v različne nemoralne podjetniške manipulacije, ki potrjujejo, da je tudi pri nas podjetniški kriminal na pohodu.

V okviru kriminalne politike bi se zato morali odzivati tudi na podjetniški kriminal, ne le s primernimi kaznovalnimi standardi, ampak tudi z ustvarjanjem in uporabljanjem nekazenskih sredstev. V družbenih razmerah, ki pogojujejo nastajanje novega kapitalističnega razreda, pa bi se že nekaj časa morali **zavedati tudi neenakosti v kaznovanju**, kar se potrjuje predvsem z nereagiranjem, s počasnostjo in zmedenim ravnanjem s povzročitelji oškodovanja družbenega premoženja, nezakonitega prilaščanja, ustvarjanja kapitala z nepoštenostjo in predvsem bogatenja na račun drugih - nas vseh skupaj. Dosedanji družbeni varovalni ukrepi so se izkazali kot neučinkoviti, sprejemanje ustrezne zakonodaje z regulacijo podjetniške odgovornosti za kazniva dejanja pa že kasni, kar je med drugim tudi nasledek strankarsko-politične razklanosti slovenske države. Ta bo nosila posledice zanemarjene kriminalne politike na področju podjetništva še dolgo let potem, ko bodo bogati osumljenci lahko mirno uživali sadove svojih kriminalnih dejanj, ne da bi jih pri tem kdorkoli oviral ali jim odvzel pridobljeno. Ali bodo tako morebitne korporacijske sankcije uvedene pre-

²⁶ Vukelič, M.: Intervju Jerovšek T., Delo 1.6.1996, s. 31.

²⁷ Guzelj, I.: Intervju Popovič A., Mag 2(1996)21, s. 37.

²⁴ Reuvid, s. 179.

²⁵ Magnuson

pozno? Ali je sploh mogoče računati s preventivno vlogo kaznovanja? Ali sedanja praksa ne izhaja že iz razredne diskriminiranosti, tolikokrat poudarjene v zgodovini obravnavanja kriminala belega ovratnika? Ali kazensko pravosodje ni že na strani močnih, iznajdljivih, novih povzpeticov in nastajajočih gospodarskih elit? Ali naš "zakonodajalec" ne izraža pri tem preveč pristranske diskrecionarne moči? Ali gospodarsko kazensko pravo sploh sledi "tranziciji" in obdobju po njej? Ali se cena nadzora podjetništva sklada z uspešnostjo odkrivanja, ki ne kaže pričakovanih učinkov, zlasti ne z zaplembami nezakonitih koristi? Prenekatera vprašanja kažejo, da je nanje težko odgovoriti ne da bi razkrili kriminalno-politično neobgljenost pri obravnavanju podjetniške kriminalitete na Slovenskem. Le ta je gotovo tudi normativni problem naše države in zahteva reformiranje kazenskega prava - tako materialnega kot procesnega.

Osrednji ukrep sodobnega omejevanja podjetniške kriminalitete je minimizacija pridobljenega dobička. Zaplemba nezakonitih koristi se kaže kot tisto rav-

nanje, ki ne dopušča živeti na račun drugih, pri čemer se ne zanemarjajo različne druge možnosti "obvladovanja" podjetniškega kriminala. Toda pobude za zatiranje po svetu čedalje bolj prepuščajo ustreznim samoregulacijam in ustvarjanju samovarovanja, kar bi pri nas lahko dosegli šele po umiritvi "tranzicije" in po morebitni "sanitizaciji" stanja, v katerem smo zaradi prehodnih razmer in kaotičnega zaključevanja lastninjenja. Potem bo veljala **pozornost novim vprašanjem podjetniškega konformizma** z varstvom premoženja, odpravljanjem monopolov, varstvom potrošnikov, varstvom pri delu, varovanjem okolja in drugim problemom, vključno z zunanjim in notranjim pravom podjetij, tja do deregulacij na prenekaterih področjih in morebitnega spreminjenja kazenskih sankcij v civilne in narobe. Toda podjetniški kriminal je in bo ostal poseben izziv za državne nadzorstvene mehanizme, ki jim ta oblika odklonskosti ustvarja nenehne težave, tako z odkrivanjem kot z dokazovanjem.

Sestavek končan 5. junija 1996

Corporate crime and criminal policy

Janez Pečar, L.L.D., Professor of Criminology, Rozmanova 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

Efforts for the criminalization of corporate illegal behaviour have given rise to new dilemmas in criminal policy, because along with individual responsibility, so-called instrumental or group responsibility, i.e. the liability of a legal person, has also been instituted. Competitive interests, profit, benefit, inflicted damage and other reasons motivate business activity for the most various violations, which are often a reflection of the general economic situation in society. Slovenia, with its processes of transition, is in no way an exception to this. In aspirations for economic prosperity, professional ethics is often forgotten, which leads to a crisis of trust in the business enterprise and to various forms of business vulnerability, depending on individual spheres of activity. At the same time business activity causes victimisation by damage which is not comparable to any other conventional crime. Dealing with business crime is therefore very complicated and requires various regulations with the most diverse forms of punishment and implementation of criminal sanctions, although monetary payment and restitution seem most efficient, in addition to the stigma imposed on dishonest companies. Since known methods of operation in business crimes represent only a small proportion of possibilities in use, there have inevitably been calls for the introduction of corporate liability, and - particularly in international circles - for the harmonisation of resistance to corporate crime and more uniform regulation of some of the economic and business spheres. This requires from a business enterprise appropriate defence strategies of protection from detection and processing, as well as various techniques of neutralisation. Repression of business crime is everywhere exposed to the most diverse influences. Criminal policy towards it is ambivalent and for this reason also ineffective.

Key words: corporate crime, elitism, life style, responsibility, morality, criminal sanctions, criminal policy

UDC 343.53 + 343.211.6

LITERATURA

1. Bayley D.: **Police for the future**. Oxford university press, Oxford 1994, 187 s.
2. **Crime and Economy**. Proceedings. Reforts presented to the 11th Criminological colloquium (1994). Council of Europe, Strasbourg, 165 s.
3. Dvoršek A.: Nova podjetniška zakonodaja ter njen morebitni vpliv na pojavne oblike in preiskovanje gospodarskega kriminala. **Revija Policija**, Ljubljana, 16 (1994) 1-2, 22-30 s.
4. Feltes Th.: New philosophies in policing. **Police Studies**, Cincinnati, 17 (1994) 2, 29-48 s.
5. Ferlinc A.: Nasprotje med strokovnostjo in dokazno vrednostjo podatkov, pridobljenih pri odkrivanju gospodarske kriminalitete. **Pravnik**, Ljubljana, 47 (1992) 6-8, 259-269 s.
6. Fiorentini G., Peltzman S. ed.: **The economics of organized crime**, Cambridge university press, Cambridge 1995, 301 s.
7. Geis G., Jesilow P. ed.: White-Collar Crime v **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Sage, Januar 1993, 8-169 s.
8. Gemmer K.: Polizeiliche Bekämpfung der Wirtschafts-kriminalität, **Kriminalistik**, Heidelberg, 37 (1983) 12, 604-627 s.
9. George B.: Federal and state legislation against organized crime in the United States, v Wise D. ed.: **Criminal Science in a Global Society**, Rothman, Colorado 1994, 235-246 s.
10. Kanduč Z.: Pragmatična razsežnost kaznovanja in družbena pogojenost kriminalnih pojavov. **RKK**, Ljubljana, 47 (1996) 325-339 s.
11. Levi M.: Policing the upper world, v Evans D. et al. ed.: **Crime, policing and place**. Routledge, London 1992, 217-232 s.
12. Levi M.: **Regulating Fraud**. Tavistock publication, London 1987, 386 s.
13. Magnuson R.: **The White-Collar crime explosion**. Mc Gasro - Hill, Mineapolis 1992, 212 s.
14. Marlow A.: What policing all about. **Policing**, London, 11 (1995) 2, 75-80 s.
15. Merc B.: Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja. **Pravna praksa**, Ljubljana, 13 (1994) 10, 8-9 s.
16. Nelken D.: White-Collar Crime, v Maguire M. ed.: **The Oxford Handbook of Criminology**. Oxford 1994, 357-381 s.
17. Poveda T.: **Rethinking White-Collar Crime**. Praeger, London 1994, 171 s.
18. Punch M.: Grievous business harm: exploring corporate violence. **European Journal on Criminal Policy and Research**, Amsterdam, 3 (1995) 2, 92-104 s.
19. Reuvid J. ed.: **Economic Crime**. Kogan Page, London 1995, 224 s.
20. Sutherland E.: **White-Collar Crime**. Yale university press, New Haven 1983, 291 s.
21. Šnuderl-Coulon M.: Kazenska odgovornost pravnih oseb in direktorjev v francoskem pravu. **Pravna praksa**, Ljubljana, 13 (1994) 22, I-II s.
22. Tiedeman K.: Tendances mondiales d'introduction de sanctions nouvelles pour les crimes en col blanc. **Revue internationale de criminologie et de police technique**. Geneve, XLIV (1992) 2, 226-242 s.
23. Žnidaršič-Kranjc A.: Ekonomski vidiki revizij lastninskega preoblikovanja podjetij. **Pravosodni bilten**, Ljubljana, 15 (1994) 1-3, 31-48 s.